

Öztep, B. (2026). Anlam ve melankoli – şaşırtıcı bir çağda hayat.
International Journal of Language Academy, 14 (3), 473-479.

Volume 14/3 September 2026

p. 473-479

Article History:

Received

28/05/2026

Accepted

19/09/2026

Available online

30/09/2026

KİTAP İNCELEME:

Anlam ve Melankoli – Şaşırtıcı Bir Çağda Hayat

Book Review:

Meaning and Melancholy: Life in a Surprising Age

Beyza ÖZTEP¹

İngiliz psikanalist ve yazar olan **Christopher Bollas**, psikanaliz alanındaki çalışmalarıyla dikkat çeken önemli isimlerden biridir. Anlam ve Melankoli adlı eserinde Bollas, modern bireyin ruhsal dünyasını toplumsal ve tarihsel gelişmeler ışığında değerlendirmektedir. Yazar, özellikle çağdaş insanın yaşadığı anlam kaybı, melankoli ve ruhsal kırılmanlık gibi durumları psikanalitik açıdan ele almaktadır. Eserde bireyin yalnızca kişisel deneyimleri değil, içinde bulunduğu toplumsal yapı da psikolojik çözümlemelerin merkezine alınmaktadır. Kitap; sunuş, teşekkür, ön söz, on beş bölüm ve kaynakçadan oluşmaktadır. Çalışma, bu ana başlıklar dahilinde analiz edilmiştir.

Kitabın birinci bölümü **Anlam Arayışı** adlı bölümdür. Bu bölümde anlam arayışının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ve dönüşümü ele alınmaktadır. Farklı dinlere, toplumsal yapıya ve dönemlere ait bireylerin anlam kavramına yükledikleri değerler karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda inanç sistemlerinin insan yaşamının anlamlandırılmasında önemli bir işleve sahip olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bireyin yaşamı anlamlandırma çabasının tarih boyunca devam eden temel bir ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır. Bollas, anlam kavramını insanın varoluşsal yönelimi içerisinde değerlendirmekte ve gündelik yaşam deneyimleriyle ilişkilendirmektedir. Bölüm genel anlamda bakıldığında bireyin anlam arayışının psikolojik ve toplumsal yönlerini ele almaktadır (Bollas, 2018, s. 31-35).

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, oztepbeyza@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-4048-3249>

Kitabın ikinci bölümü *Büyük Savaş ve Manik An* olarak adlandırılan bölümdür. Bu bölümde 18. ve 20. yüzyıllar arasında yaşanan hızlı sanayileşme, toplumsal dönüşümler ve devletlerarasındaki politik rekabetin toplum psikolojisi üzerindeki etkileri incelenmektedir. Özellikle Almanya’da yaşanan hızlı değişim sürecinin bireylerde kimlik kaybına ve ruhsal kırılmalara neden olduğu değerlendirilmektedir. I. Dünya Savaşı’na uzanan süreçte toplumda taşkınlık ve çöküş arasında gidip gelen ruh hâllerinin belirgin hâle geldiği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra savaş döneminde yaşanan ani duygu değişimlerinin tarihsel anlatılara da yansıdığı görülmektedir. Bu yönüyle bölüm, savaşın psikanalitik etkilerini değerlendirmesi bakımından önemlidir (Bollas, 2018, s. 36-41).

Parçalanma adlı bölüm kitabın üçüncü bölümünü oluşturmaktadır. Freud’un, insanlığın ilerleme ve medeniyet düşüncesine rağmen savaşın ortaya çıkardığı yıkım karşısında büyük bir hayal kırıklığı yaşadığı ifade edilmektedir. Büyük Savaş’ın etkileri, toplumun ilerleme fikrine duyduğu güveni zayıflatmıştır. Bu süreçte bilimsel gelişmeler toplum açısından önemli bir umut kaynağı olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra 19. yüzyıldaki sömürgecilik anlayışı, insanı ve evreni anlamaktan uzak, baskıcı bir yaklaşım biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bölümde üzerinde durulan “manik yetki” kavramı ise kendisini üstün gören toplumların ötekileştirici ve yıkıcı tutumlarını açıklamak amacıyla ele alınmaktadır.

Genel olarak incelendiğinde bölüm, savaşın ve üstünlük düşüncesinin toplum psikolojisi üzerindeki yıkıcı etkilerini yansıtmaktadır (Bollas, 2018, s. 42-49).

Kitabın dördüncü bölümü *İnsan Karakterindeki Değişimler* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde insanın yaşamı anlamlandırma çabası, Woolf, Forster ve Albert Camus gibi önemli düşünürlerin görüşleri üzerinden ele alınmaktadır. Özellikle Camus’un yaşam, kayıp ve insanın varoluşsal yalnızlığına ilişkin düşüncelerine geniş ölçüde yer verilmektedir. Camus, insanın yaşam içerisinde kaybettiklerinin tamamen yok olmadığını, onların izlerinin farklı insanlarda ve çeşitli yaşam deneyimlerinde yeniden ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir. Bölümde ayrıca olayların zamanla yok olduğu; ancak geriye bıraktıkları seslerin, görüntülerin ve hatıraların insan belleğinde etkisini sürdürdüğü düşüncesi üzerinde durulmaktadır. Bu bölüm, insanın anlam arayışını varoluşsal bir perspektiften değerlendirmesi bakımından dikkat çekicidir (Bollas, 2018, s. 50-56).

Kitabın beşinci bölümü *Parçalanmış Kendilikler* başlığı yer almaktadır. Bu bölümde özellikle sınır kişilik kavramı üzerinde durulmaktadır. Sınır kişilik, bireyin birbirine zıt duygu durumları arasında gidip gelmesi şeklinde açıklanmaktadır. Kişi bir gün sevgi dolu ve yakın davranırken başka bir zamanda öfkeli, memnuniyetsiz ya da uzak tavırlar sergileyebilmektedir. Bu duruma sahip bireylerin çoğu zaman yaşadıkları ruhsal değişimlerin farkında olmadıkları ifade edilmektedir. Bölümde ayrıca klinisyenlerin sınır kişilik yapısına sahip bireylerle çalışırken karşılaştıkları zorluklara da değinilmektedir. Aynı nesneye karşı olumlu ve olumsuz duyguların bir arada bulunması ise manik-depresif yapı ile ilişkilendirilmektedir. Bunun yanı sıra Freud’un I. Dünya Savaşı sonrasında önem verdiği “üstbenlik” kavramı ele alınmakta; bireylerin aynı olayı farklı biçimlerde değerlendirebildiği vurgulanmaktadır. Bölümde kendilik ve ayrılmış kendilik kavramları da

psikanalitik açıdan incelenmektedir. Bölüm, bireyin ruhsal çatışmalarını ve kimlik bölünmelerini psikanalitik açıdan değerlendirmektedir (Bollas, 2018, s. 57-66).

Normopati ve Güvenli Bölge Sendromu olan altıncı bölümde, başlık kavramları üzerinde durulur. Bu bölümde 21. yüzyılda yaşanan toplumsal kaosu bireyin ruhsal dünyasında meydana getirdiği etkiler psikanalitik açıdan değerlendirilmektedir. Bölümde özellikle normopati kavramı üzerinde durulmakta; bireyin zihinsel ve duygusal yaşamdan uzaklaşarak kendisini maddi rahatlık ve gündelik yaşamın sıradanlığı içerisinde konumlandığı ifade edilmektedir. Normopatik bireylerin iç dünyalarında bastırılmış bir hüznün ve kırılanlık taşıdıkları belirtilmektedir. İnsanların zamanla öznellikten uzaklaşarak kendi zihinsel dünyalarından kopabildikleri vurgulanmaktadır. Ayrıca normopatik kendiliğin ilerleyen süreçte aktarıcı kendilik yapısına dönüşebildiği ve her iki kendilik türünün de maddi dünyaya yönelerek güvenli bir alan oluşturma çabası içerisinde olduğu değerlendirilmektedir. Bölümde normopatik bireylerle çalışan klinisyenlerin yaşadığı zorluklara da değinilmekte; bireylerin aşırı neşeli ve hareketli davranışlarının çoğu zaman travmatik yaşantılardan kaçış biçimi olduğu ifade edilmektedir. Güvenli bölge sendromu ise duygusal ve düşünsel açıdan yeterince gelişmemiş bir kendilik yapısının sonucu olarak ele alınmaktadır. Bu bireylerin sıklıkla alkol, ilaç ya da bağımlılık oluşturan maddelere yöneldikleri belirtilmektedir. Bölümün sonunda sınır kişilik, ayrılmış kişilik, normopatik kendilik ve güvenli bölge sendromu gibi kavramların savaş sonrası toplumlarda görülen ruhsal kırılmalarla ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Böylelikle kapsamlı bakıldığında bölüm modern insanın ruhsal yalnızlığını ve kaçış arayışını tanımlamaktadır (Bollas, 2018, s. 67-72).

Yeni Düşünce Biçimleri başlıklı sekizinci bölümde, yüzyıllar içerisinde ortaya çıkan yeni düşünme tarzları ele alınmaktadır. “Hızlağ” düşüncesi, hızı merkeze alan ve bireyi sürekli hareket etmeye yönlendiren bir yapı olarak programlaştırılmıştır. Bir diğer düşünce biçimi olan işlemsellik ise düşünceden çok eylemi önceleyen bir anlayışı temsil etmektedir. Dikey düşünce, geçmişte hiyerarşik bir değer sistemini savunurken; yatay düşünce, tüm fikirlerin eşit olduğu varsayımına dayanmaktadır. İçgörü düşünce biçimi ise bilincin iç dünyaya yönelmesiyle anlam kazanmaktadır. Son kavram olan bakışseverlik, düşünmekten ziyade görmeye odaklanan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu bağlamda bakışseverliğin önemli özelliklerinden biri kırılımlı düşüncedir. Kırılımlı düşünce, iletişimin yalnızca küçük bir unsurunu seçip vurgularken, iletişimin özünü geri plana itmektedir. Böylece bu düşünce biçimlerinin birbirleri üzerindeki etkileri açık bir şekilde ortaya konulmaktadır. Bu bölümden, modern düşünme biçimlerinin bireyin düşünce ve iletişim anlayışını yüzeyselleştirdiği sonucuna ulaşılmaktadır (Bollas, 2018, s. 82-89).

Canlandırma başlıklı dokuzuncu bölümde Bollas, modern yaşam içerisinde bireyin “özne” olarak kalabilmesini sağlayan ilginin nasıl sürdürülebileceğini ele almaktadır. Bu bölümde psikoloğun, hastasının düşünce dünyasını canlandırabilmek amacıyla gündelik konuşma biçimlerini incelemesine değinilir. Süreç içerisinde geliştirilen serbest çağrışım yöntemi sayesinde yeni dinleme ve yoğunlaşma biçimleri ortaya çıkmaktadır. Böylece bilinçli kendilik ile bilinçdışı arasında bir bağ kurulması mümkün hâle gelir. Bollas’a göre psikanalizde konuşmanın temel amacı, bireyin kendi kendiliği hakkında bilgi edinmesidir.

Bu nedenle serbest çağrışım, psikanalitik süreçte merkezi bir konuma sahiptir. İnsanlarda anlam oluşturan temel unsur ise seans sürecinde serbest çağrışım aracılığıyla ortaya çıkan duygusal deneyimler ve aydınlanmalardır (Bollas, 2018, s. 90-94).

Küreselleşme Karşıtlığı başlıklı onuncu bölümde Bollas, farklı yaşam koşullarına sahip toplumların küreselleşmeye karşı geliştirdiği tepkileri incelemektedir. Modern dünyada teknoloji, dijital ağlar ve küresel güç yapıları insan yaşamını doğrudan etkileyen unsurlar hâline gelmiştir. Ancak bu küresel düzen, birçok birey açısından baskı ve yabancılaşma duygusu yaratmaktadır. Çünkü insanlar, hem ifade özgürlüğünün sınırlı olduğunu düşünmekte hem de teknolojik gelişmelerin kendi yaşamlarına yeterince katkı sağlamadığını hissetmektedir. Bollas'a göre bu durum, toplumlarda kolektif bilinç ve milliyetçi eğilimlerin güçlenmesine yol açmaktadır. Küreselleşme karşıtı hareketlerin ve Trump karşıtlığı gibi siyasal tepkilerin ortaya çıkışı da bu toplumsal huzursuzlukla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca çağımız insanı, kendisini iyi hissettiren düşünceleri doğru; rahatsız eden düşünceleri ise yanlış kabul etme eğilimindedir. Bu nedenle küreselleşme, bireyler ve toplumlar açısından karmaşık çelişkiler ve ikilemler üretmektedir. Böylece bölüm, küreselleşmenin bireylerde yabancılaşma yaratarak toplumsal kutuplaşma ve milliyetçi eğilimleri güçlendirdiğini yansıtmaktadır (Bollas, 2018, s. 95-100).

Demokratik Akıl başlıklı on birinci bölümde Bollas, demokrasinin tarihsel gelişim sürecini psikolojik ve toplumsal boyutlarıyla ele almaktadır. Geçmişte demokrasi anlayışının çoğunlukla erkekleri merkeze aldığı, kadınların ve kölelerin ise bu yapının dışında bırakıldığı vurgulanmaktadır. Ancak analitik düşüncenin gelişmesiyle birlikte bireylerin özgürce düşüncelerini ifade edebilmesine yönelik yeni adımlar atılmıştır. Harriet Taylor Mill ve Wilfred Bion gibi düşünürler, özgür düşünceyi savunarak mevcut toplumsal anlayışa karşı eleştirel bir tutum geliştirmiştir. Bunun yanında bazı analistler, demokrasi süreci ile terapötik etkinin ilişkisini tartışarak ruhsal demokrasi kavramı üzerinde durmuşlardır. Bu yaklaşım, bireyin zamanla kendi düşüncesini geliştirebilmesini ve içsel bir özgürlük alanı oluşturabilmesini amaçlamaktadır. Bollas'a göre demokrasiyi önemli kılan temel unsur, insanın içinde var olan demokratik konuşma ve kendini ifade etme ihtiyacıdır. Çünkü totaliter, oligarşik ve monarşik eğilimler yalnızca toplumda değil, bireyin iç dünyasında da bulunmaktadır. Bu nedenle demokrasi, yalnızca siyasal bir sistem değil, aynı zamanda psikolojik bir dönüşüm süreci olarak anlam kazanmaktadır. Bu bölümle Bollas, demokrasinin yalnızca siyasal bir sistem değil, bireyin özgür düşünme ve kendini ifade etme ihtiyacına dayanan psikolojik bir dönüşüm süreci olduğu ele alınmıştır (Bollas, 2018, s. 101-113).

Duyduğuma Göre başlıklı on ikinci bölümde Bollas, kırsal yaşam deneyimleri üzerinden toplumun siyaset ve gündelik yaşamla kurduğu ilişkiyi ele almaktadır. Bollas, Tolna'daki köy yaşamında insanların siyasetten uzak durduğunu, bunun yerine dost meclislerinde bir araya gelerek gündelik yaşamın içinde daha sade ve samimi ilişkiler kurduklarını ifade etmektedir. Devlet meseleleri ise halkın çok az ilgi gösterdiği konular arasında yer almaktadır. Bununla birlikte tarımla geçinen halkın yaşamına yöneticilerin doğrudan müdahale etmesi, özellikle drenaj hendekleri gibi günlük üretim alanlarında baskı oluşturmaları, toplumsal rahatsızlık yaratmaktadır. Ancak yaşanan bu olumsuzluklar, insanların birbirlerine daha fazla yakınlaşmasına ve dayanışma duygusunun güçlenmesine

neden olmaktadır. Bollas, Trump dönemi Amerika'sını da bu bağlamda değerlendirmektedir. Trump'ın demokrasi karşıtı olarak görülmesinin temel nedenlerinden biri, medya merkezli siyasal anlayışın aksine sözlü geleneği ve doğrudan hitabı öne çıkaran bir siyaset tarzı benimsemesidir. Bu durum, toplum içerisinde hem destek hem de güçlü bir karşıtlık yaratmıştır. Bu bölümde görüldüğü üzere siyasal baskılar ve toplumsal değişimlerin insanların dayanışma ihtiyacını ve farklı siyaset anlayışlarına yönelik tepkilerini yansıtır (Bollas, s. 114-118).

On üçüncü bölüm olan *Paranoyada*, bireyin düşünsel ve duygusal yüklerini başkalarına yansıtmaya eğilimi üzerinde durmaktadır. Paranoyak düşünce yapısında kişi, kendi içinde kabul etmekte zorlandığı duygu ve düşünceleri başka insanlara aktararak onlarla baş etmeye çalışır. Bu durum, psikanalizde “yansıtma özdeşleşim” kavramıyla açıklanmaktadır. Birey, kendisine ait rahatsız edici özellikleri fark ettiğinde bunları hızlıca başka birine yükleme eğilimi göstermektedir. Bollas’a göre paranoya zamanla güçlü bir tutkuya dönüşebilmekte ve ileri düzeyde kronik paranoid bir yapıyı ortaya çıkarabilmektedir. Böyle bir durumda kişi giderek içe kapanmakta, yalnızlık ve karanlık duygusu içerisinde yaşamaktadır. Bölümde yer alan “ölü surat” kavramı ise sahte ahlak anlayışı ve tehditkâr kendilik algısının dışavurumu olarak ele alınmaktadır. Bu yönüyle kavram, bireyin iç dünyasında yaşadığı çatışmaların görünür hâle gelmesini simgelemektedir (Bollas, 2018, s. 119-131).

İdeoloji başlıklı on dördüncü bölümde Bollas, ideolojiyi tutkulu ve paranoid yönleri bulunan bir düşünce sistemi olarak ele almaktadır. Bu bağlamda bireyler ve toplumlar, kendi düşüncelerini mutlak doğru olarak görme eğilimi gösterirken farklı görüşlere karşı savunmacı bir tutum geliştirebilmektedir. Bölümde yer verilen “deregülasyon” kavramı ise toplumsal ve bireysel düzenlemelerin reddedilmesiyle ilişkilendirilmektedir. Bollas, savaş sonrası dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin güç kazanarak kendisini küresel lider olarak konumlandığını ifade etmektedir. Ancak 1970'li yıllarla birlikte Asya ve Avrupa'nın ekonomik ve teknolojik açıdan gelişmesi, ABD'nin üstünlüğünü sarsmaya başlamıştır. Bu değişim, Amerika'nın kendisini terk edilmiş ve güç kaybına uğramış hissetmesine neden olmuştur. Yazar, ABD'nin küresel liderlik algısının zedelenmesini psikodinamik bir depresyon süreciyle ilişkilendirmektedir. Buna göre bireysel düzeyde yaşanan değersizlik ve kayıp hissi nasıl depresif bir ruh hâli yaratıyorsa, toplumsal ve siyasal düzeyde yaşanan güç kaybı da benzer bir kırılma oluşturmaktadır. Kendiliğin tamamen çökmesi ise klinik depresyon olarak tanımlanmaktadır. Bölümde bakıldığında ideolojinin, birey ve toplumlarda güç kaybı korkusuyla birlikte paranoid ve depresif eğilimler görülür (Bollas, 2018, s.132-136).

Bulmacanın Parçaları başlıklı son bölümde Bollas, kitap boyunca ele aldığı kavramları bir araya getirerek kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır. Bölümün merkezinde yer alan anlam arayışı, giriş kısmındaki tanımlamayla bağlantılı biçimde yeniden ele alınmakta ve anlamın nesnel bir yapıdan çok, bireyin kendi kendisiyle kurduğu öznel ilişki üzerinden şekillendiği ifade edilmektedir. Bu nedenle anlam, kişiye rehberlik eden ve onu koruyan bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bollas, Sanayi Devrimi'yle birlikte insanın çevresiyle olan bağlarının zayıfladığını belirtirken, en büyük kopuşun bireyin kendi kendiliğiyle kurduğu ilişkide yaşandığını vurgulamaktadır. Bu kopuşun tarihsel süreçte manik-

depresif bölünmeleri de beraberinde getirdiği ifade edilmektedir. Söz konusu ruhsal durumun, sömürgeleştirilmiş toplumlara ve daha sonra işçi sınıfına yansıdığı belirtilirken, buna karşılık sınır-kişilik yapısının ortaya çıktığı ileri sürülmektedir. Bu kişilik yapısının ise liderleri yüceltmeye ve onların manik yönlerini benimsemeye eğilimli olduğu açıklanmaktadır. Bölümde ayrıca kimlik politikalarının, insanların anlam arayışı içerisinde kolektif aidiyet kurma çabalarının bir sonucu olduğu ifade edilmektedir. Küreselleşmenin giderek teknolojik unsurlar üzerinden şekillenmesi de bu süreçle ilişkilendirilmektedir. Trump'ın siyasal zaferi ise milyonlarca insanın yaşadığı psikolojik bunalımın toplumsal bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak Bollas, ekonomik ve siyasal belirlenimlerin baskın olduğu çağdaş dünyada ruhsal yaşamın ihmal edildiğini savunmakta; toplumsal olayların anlaşılabilmesi için psikodinamik çözümlemelerin gerekli olduğunu vurgulamaktadır (Bollas, 2018, s. 137-146).

KAYNAKÇA

Bollas, C. (2018). *Anlam ve Melankoli – Şaşırtıcı Bir Çağda Hayat*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KİTAP İNCELEME:

Anlam ve Melankoli – Şaşırtıcı Bir Çağda Hayat

Book Review:

Meaning and Melancholy: Life in a Surprising Age

Başlık: Anlam ve Melankoli – Şaşırtıcı Bir Çağda Hayat

Yazar: Cristopher Bollas

Yayınevi: Yapı Kredi Yayınları

Dil: Türkçe

ISBN: 978-975-08-6656-2

Sayfa: 168

Yayın Tarihi: Eylül 2025